

ધોરણ : 6

સામાજિક વિજ્ઞાન

પાઠ : 2

આઇમાનવ થી સ્થાવી જીવનની સકર

સ્વ-અધ્યયનપોથી સોલ્યુશન

(પ્રથમ સત્ર)

અધ્યયન નિષ્પત્તિ : SS 6.10 ભારતના નકશામાં મહાત્વનાં ઐતિહાસિક સ્થળો અને અન્ય સ્થળોને દર્શાવી છે.

SS 6.11 પ્રાચીન માનવ સંસ્કૃતિનાં લક્ષણોને ઓળખી તેના વિકાસને સમજાવે છે.

SS 6.13 પ્રાચીન સમય દરમિયાનના વિકાસના તથકાઓ સમજુ બે પ્રદેશના વિકાસની સરખામણી કરે છે.

SS 6.17 ઐતિહાસિક વિકાસને લગતી માહિતીનું વિશ્લેષણ કરે છે.

શૈક્ષણિક મુદ્દા	<p>: → આદિમાનવ - ભટકતું જીવન → આદિમાનવનાં વસવાટનાં સ્થળ → આદિમાનવનાં ગુફાનાં રિત્રો અને ઓજરો → અર્જિન અને ચકની શોધ-ઉપયોગ</p>	<p>→ બદલાતું પર્યાવરણ - પશુપાલન - ખેતી → સ્થાપી જીવનની શરૂઆત → મહાત્વનાં પુરાતન સ્થળો</p>
------------------------	--	---

1. નીચેના દરેક પ્રશ્નના ઉત્તર માટે આપેલા વિકલ્પોમાંથી સાચો વિકલ્પ શોધી, તેનો
ક્રમ-અક્ષર પ્રશ્નની સામે આપેલા માં લખો :

1. નીચે આપેલ પ્રવૃત્તિઓમાંથી કઈ પ્રવૃત્તિ આદિમાનવો દ્વારા થતી?

- (A) તેઓ ભટકતું જીવન ગાળતા
- (B) તેઓ શિકાર કરીને ખાતાં
- (C) તેઓ પ્રાકૃતિક ગુફાઓમાં રહેતા
- (D) આપેલ તમામ**

D

2. આદિમાનવો ક્યા કારણસર ભટકતું જીવન ગાળતા?

C

(A) ખોરાકની શોધમાં

(B) પાણીની શોધમાં

(C) A અને B બંને

(D) એક પણ નહિ.

3. આદિમાનવો શિકાર કરવા માટે ક્યા હથિયારોનો ઉપયોગ કરતા નહિતા?

(A) પશ્ચારનાં

(B) લાકડાનાં

C

(C) લોખંડનાં

(D) હાડકાનાં

4. આદીમાનવો અભિનિનો શું ઉપયોગ કરતા હતા?

D

(A) પ્રકાશ મેળવવા

(B) માંસ શેકવા

(C) જંગલી પ્રાણીઓથી રક્ષણ મેળવવા

(D) આપેલ તમામ

5. આદિમાનવો પણ્ણરોનો ઉપયોગ કઈ પ્રવૃત્તિ માટે કરતા ન
હતા?

C

- (A) શિકાર કરવા માટે
- (B) વનસ્પતિ કાપવા માટે
- (C) મકાન બનાવવા માટે**
- (D) મૃત પ્રાણીઓનું ચામડું કાઢવા માટે

6. આઇમાનવો કેવા સ્થળે વસવાઈ કરવાનું પસંદ કરતા?

- (A) સારા પ્રમાણમાં પશ્ચારો મળી રહે તેવા સ્થળે
- (B) પૂરતા પ્રમાણમાં લાકડાં મળી રહે તેવા સ્થળે
- (C) પર્યાપ્ત માત્રામાં પાણી મળી રહે તેવા સ્થળે
- (D) ઉપરોક્ત ત્રણેય વસ્તુઓ મળી રહે તેવા સ્થળે

D

7. ભીમબેટકાની ગુફાઓમાં આદિમાનવની કઈ કલા આજે પણ જોઈ શકાય છે?

D

(A) નૃત્યકલા.

(B) નાટ્યકલા

(C) ચિત્રકલા

(D) એક પણ નહિ

8. કઈ શોધથી આદિમાનવના જીવનમાં કંતિકારી પરિવર્તન આવ્યું?

(A) અભિનિ

(B) ચક

C

(C) A અને B બંને

(D) એક પણ નહિ

9. આદિમાનવના ભટકતા જીવનનો અંત આવતાં તેઓની
કઈ પ્રવૃત્તિઓમાં વ્યાપક પરિવર્તન આવ્યું?

D

- (A) ઘોરાક
- (B) પોશાક
- (C) રહેઠાણ
- (D) આપેલ તમામ

2 (A). ખાલી જગ્યા પૂરો :

1. આદિમાનવોના સમયને પાષાણયુગ તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે.
2. ભીમબેટકાની ગુફાઓ મધ્યપ્રદેશ રાજ્યમાં આવેલી છે.
3. આદિમાનવોના સ્થાયી જીવનનો પ્રથમ સાથીદાર કૃતરો હતો.

4. સૌપ્રથમ જવ અને ઘઉંની ખેતીની શરૂઆત મેહરમગઠમાં ગામમાં થઈ હોવાના પુરાવા મળ્યાં છે.
5. આદિમાનવો ઝડનાં થડ અને જાડાં લાકડામાંથી ચક(પૈડું) બનાવતાં શીખ્યા.

2 (B) મને ઓળખો :

1. દક્ષિણ ભારતમાં આવેલ મારી ગુજરાતી રાખના અવશેષો
પ્રાપ્ત થયા છે.

➤ કુરનુલ

2. ઘણાં વધો પહેલાં મારામાં વ્યાપક પરિવર્તન આવતાં વનસ્પતિ
અને ઘાસનાં ક્ષેત્રો ઉલ્લબ્ધાં થયાં.

➤ પૃથ્વીના વાતાવરણમાં

3. મારા ઉપયોગશી સ્ત્રી, પુરુષો અને બાળકો અનાજના દાણા
એકત્રિત કરતાં.

➤ માટીનાં વાસણો

4. મારે ત્યાંથી બાળકોના મૃતદેહના અવશેષો મળી આવ્યા છે.

➤ ઈનામ ગામમાં

2 (C) નીચેના દરેક વિધાનના ખોટા શબ્દ પર છેકો મારી વિધાન ખરું બનાવો.

1. સ્થાયી જીવન શરૂ થતાં આદિમાનવે ગાય-લેસ / ગાય-ઘોડો
પાળવાનું શરૂ કર્યું.

➤ સ્થાયી જીવન શરૂ થતાં આદિમાનવે ગાય-લેસ પાળવાનું શરૂ કર્યું.

2. વરસાદ અને જંગલી પ્રાણીઓથી બચવા આદિમાનવો પ્રાકૃતિક
ગુફાઓ / તંબુઓમાં રહેતા.

➤ વરસાદ અને જંગલી પ્રાણીઓથી બચવા આદિમાનવો પ્રાકૃતિક
ગુફાઓમાં રહેતા.

3. ભીમબેટકમાંથી મળેલા ચિત્રો સાસાચાર્યિક / પ્રાકૃતિક રંગો વડે દોરેલા છે.

➤ ભીમબેટકમાંથી મળેલા ચિત્રો પ્રાકૃતિક રંગો વડે દોરેલા છે.

4. આદિમાનવો અનાજનો સંગ્રહ માટીનાં ઘડા / ~~લાકડાની~~ પેટી માં કરતાં.

➤ આદિમાનવો અનાજનો સંગ્રહ માટીના ઘડામાં કરતાં.

3. નીચેના પ્રશ્નોના માત્ર એક વાક્યમાં ઉત્તર લખો:

1. શિકાર કરતી વખતે આદિમાનવોને કઈ મુશ્કેલીઓ પડતી?

➤ કેટલાંક પ્રાણીઓને દોડવાની ઝડપ આદિમાનવો કરતા વધારે હતી તેથી તેમનો શિકાર કરવા માટે ખૂબ દોડવું પડતું અને આ પ્રાણીઓનો શિકાર કરવા પશ્ચરોને ઘસીને કે તોડી ને વાપરતા હતા તેથી આદિમાનવ અને આવી મુશ્કેલી પડતી હતી.

2. આદિમાનવો કેવા સ્થળે વસવાઈ કરવાનું પસંદ કરતાં? શા માટે?

- જ્યાં સારા અને મોટા પ્રમાણમાં પણ્ણરો, લાકડાં, અને પાણી મળી રહે તેવા સ્થળોએ આદિમાનવો રહેવાનું પસંદ કરતાં. કેમ કે તે સમયમાં પણ્ણરો, લાકડાં અને પાણી આદિમાનવોની મુખ્ય જરૂરિયાત હતી.

3. ભીમબેટકાની ગુફામાં આદિમાનવોએ કયાં-કયાં ચિત્રો દોરેલાં છે?

➤ ભીમબેટકાની ગુફાઓમાં પક્ષીઓ, હરણા, લાકડાના ભાલા, વૃક્ષો અને માનવના લગભગ 400 ચિત્રો મળી આવ્યા છે.

4. પૃથ્વી પર તૃણાહારી પ્રાણીઓની સંખ્યા કયા કારણસર વધી હતી?

➤ આદિમાનવોનાં વાતાવરણમાં વ્યાપક પ્રમાણમાં પરિવર્તન આવતા તેઓ કૃષિ તરફ ગયા તથા ઘાસનાં ક્ષેત્રો ઉભા થયાં આશી પૃથ્વી પર તૃણાહારી પ્રાણીઓની સંખ્યામાં વધારો થયો.

5. સ્થાયી જીવનની શરૂઆતમાં આદિમાનવો કયાં કયાં પ્રાણીઓ પાળતા?

➤ સ્થાયી જીવનની શરૂઆતમાં આદિમાનવો કુતરાં, ઘેટાં બકરાં, ગાય અને લેંસ, ભૂંડ વગેરે જેવા પાલતુ પ્રાણીઓ પાળતા હતા.

6. પુરાતત્વશાસ્ક્રીઓએ ભારતમાંથી આદિમાનવોના વસવાટનાં કયાં કયાં સ્થળો શોધી કાઢ્યાં છે?

➤ પુરાતત્વશાસ્ક્રીઓએ આદિમાનવની વસાહતોનાં બુજ્ઝહોમ, ગુફકાલ, કુરુંગી, મહેરગઢ, લાંધણાજ, લીમબેટકા વગેરે સ્થળો શોધ્યા હતા.

7. આદિમાનવે કૃષિની શરૂઆત કેવી રીતે કરી?

➤ આદિમાનવોનાં વાતાવરણમાં વ્યાપક પ્રમાણમાં પરિવર્તન આવતાં તેઓ ઘઉં, જવ, અને અન્ય ધાન્યોના સંપર્કમાં આવ્યા આ રીતે આદિમાનવે એક કૃષિની શરૂઆત કરી.

8. આદિમાનવો કયા કયા પાકો ઉગાડતા હતા?

➤ આદિમાનવો ઘઉં અને અન્ય ધાન્યો ના પાક ઉગાડતા હતા.

9. માનવી લગભગ કેટલાં વધો પહેલાં અન્નિનો ઉપયોગ કરતાં શીખ્યા?

➤ માનવી લગભગ 11 હજાર વધો પહેલાં અન્નિનો ઉપયોગ કરતાં શીખ્યા.

10. સ્થાયી જીવનની શરૂઆતમાં આદિમાનવો કેવા ધરોમાં રહેતા હતા?

➤ સ્થાયી જીવનની શરૂઆતમાં આદિમાનવો ગારા – માટી અને ઘાસ શી બનાવેલા મકાનોમાં રહેતા હતા.

3 (B) જોડકાં જોડો :

વિભાગ – ‘અ’

1. મહાગઢા

2. ચિરાંદ

3. ઈનામગામ

4. લાંઘણજ

5. બુજ્ઝહોમ

વિભાગ – ‘બ’

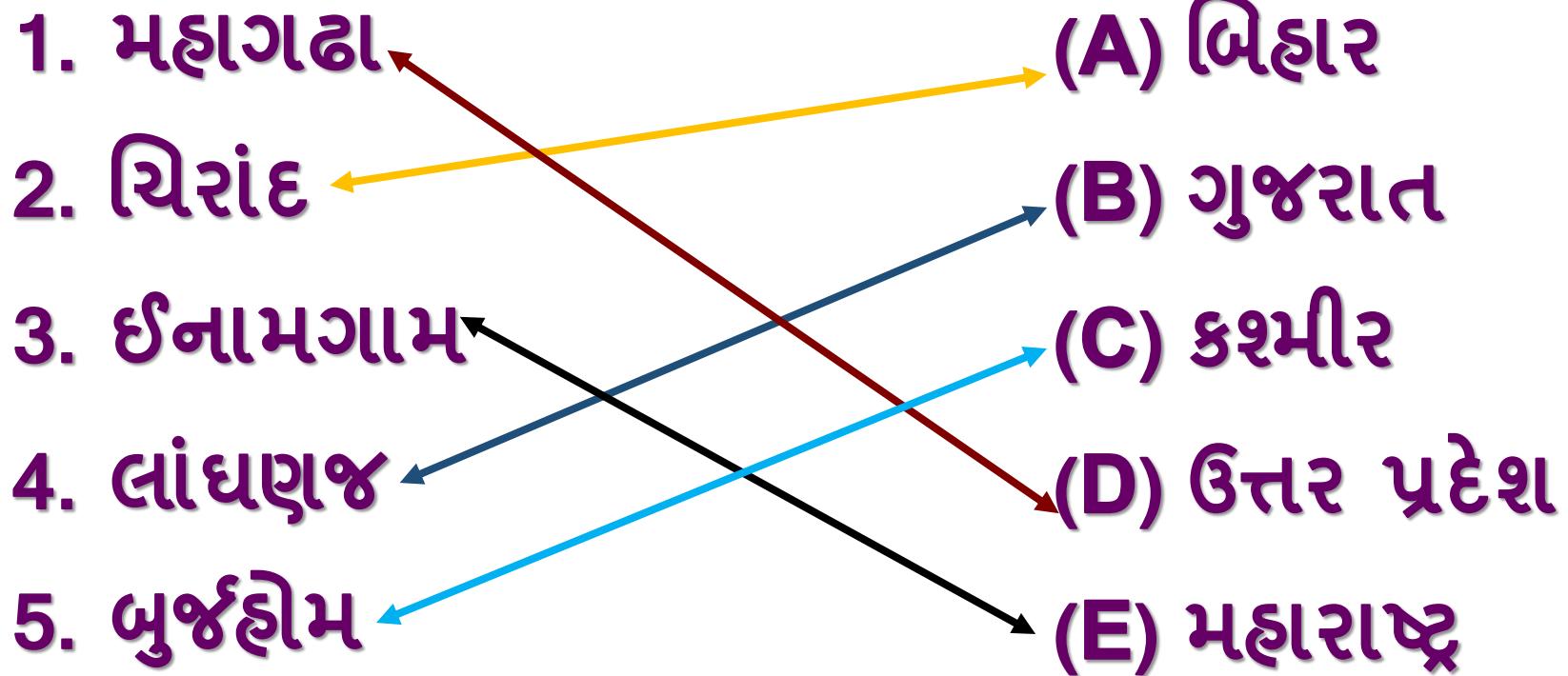
(A) બિહાર

(B) ગુજરાત

(C) કશ્મીર

(D) ઉત્તર પ્રદેશ

(E) મહારાષ્ટ્ર

4 (A). નીચે આપેલા પારિભાષિક શબ્દોની સમજૂતી આપો.

1. પાષાણયુગ

➤ પદ્ધતરની ટેકનોલોજી સાથે સંકળાયેલ માનવી નો સમય કાળ એટલે પાષાણ યુગ.

2. તૃણાહારી પ્રાણીઓ

➤ ધાસ ખાનાર પ્રાણીઓને તૃણાહારી પ્રાણીઓ કહે છે.

3. સ્થાયી જીવન

➤ કોઈ એક જ સ્થળ ઉપર વસવાટ કરતા હોય તેવા લોકોના વસવાટને સ્થાયી જીવન કહે છે.

4 (B). નીચેનાં વિધાનો માટે કારણો આપો.

1. આદિમાનવો ભટકતું જીવન ગાળતા હતા.

➤ આદિમાનવ હરણ, ઘેટાં-બકરાં જેવાં પ્રાણીઓનો શિકાર કરીને
તેમજ કંદમૂળ અને ફળોને એકઠાં કરીને ખોરાક મેળવતો. ખોરાક
મેળવવામાં જંગલી પ્રાણીઓના હુમલાનો સામનો કરવો પડતો.
વળી, કેટલાંક પ્રાણીઓ દોડવામાં જરૂરી હોવાથી હાથમાં આવતાં
નહિ એટલે એમની પાછળ દોડવું પડતું.

હરણા, ઘેટાં-બકરાં જેવાં પ્રાણીઓ સરળતાથી મારી શકાતાં હોવાથી
તેમને શોધવા આદિમાનવ ભટકતા રહેતા. આ ઉપરાંત, પાણીની
જરૂરિયાત માટે પાણી મળી રહે તેવી જગ્યાઓ શોધવાની હતી. આમ
ખોરાક, પાણી અને રહેઠાણની શોધમાં આદિમાનવ ભટકતું જીવન
જીવતો હતો.

2. અભિના ઉપયોગથી માનવ જીવનમાં કાંતિકારી પરિવર્તન આવ્યું.

➤ અભિના ઉપયોગથી આદિમાનવના જીવનમાં કાંતિકારી પરિવર્તન આવ્યું. અભિની શોધ પછી આદિમાનવ નીચે દર્શાવેલી પ્રવૃત્તિઓમાં અભિનો ઉપયોગ કરવા લાગ્યો :

(1) શિકાર કરીને લાવેલાં પ્રાણીઓનું માંસ પકવવા માટે.

(2) પોતાની ગુફામાં અજવાણું કરવા માટે.

(3) ગુફા આગળ અભિનનું તાપણું કરીને જંગલી પ્રાણીઓને ભગડવા માટે.

(4) ઠંડી સામે રક્ષણ મેળવવા માટે.

3. કૃષિના કારણે આદિમાનવના ભટકતા જીવનનો અંત આવ્યો.

➤ આદિમાનવ શરૂઆતમાં ખોરાકની શોધમાં ભટકતું જીવન જીવતો હતો.

લગભગ 12,000 વર્ષો પહેલાં વિશ્વભરના વાતાવરણમાં વ્યાપક પરિવર્તન આવતાં વનસ્પતિ અને ધાસનાં ક્ષેત્રો ઊભાં થયાં. પરિણામે ધીમે ધીમે કૃષિ અને પશુપાલનની પ્રવૃત્તિઓની શરૂઆત થઈ. કૃષિ માટે સ્થળોને છોડીને જઈ શકતું નહોતું, કારણ કે પાકને ઊગતાં થોડો સમય લાગે છે. તેને પાણીની જરૂર પડે છે. પાક તૈયાર થયા બાદ અનાજના છોડને કાપીને તેમાંથી અનાજ કાઢવું પડે છે. આ પ્રક્રિયા માટે એક સ્થળે રોકાવું પડે. ઘઉં, જવ અને બાજરી જેવાં ધાન્યો આદિમાનવનાં ખોરાક.

4. આદિમાનવો પાલતું પશુઓનું જંગલી હિંસક પ્રાણીઓથી રક્ષણ કરતા.

➤ આદિમાનવો એ કેટલાક શાકાહારી પ્રાણીઓને પાણીને પશુપાલનની પ્રવૃત્તિ શરૂ કરી હતી. આ પશુઓ આદિમાનવોની વિવિધ જરૂરિયાતો જેવી કે દુધ, માસ, ચામડું, ઉન વગેરે પૂરી પાડતા હતા અને ઘોડો બળદ હાથી ઉંટ વગેરે જેવા પ્રાણીઓ ભાર વહન મુસાફરી અને કૃષિ માટે ઉપયોગી હતા. એટલા માટે આદિમાનવ પાલતું પશુઓનો જંગલી હિંસક પ્રાણીઓથી રક્ષણ કરતા.

5. દ્રુતનોંધ લખો.

1. ચકની શોધ

➤ પ્રારંભિક જીવનમાં ચકની શોધ થતાં આદિમાનવે બળદગાડું, ઘોડાગાડી અને ઊંટગાડી બનાવી અને તેમને ચલાવવા માટે તે પશુઓનો ઉપયોગ કરવા માંડયો. એ વાહનોને લીધે આદિમાનવનું જીવન સરળ બન્યું, મુસાફરી અને માલસામાનની હેરફેર ઝડપી બની.

પગપાળ મુસાફરી બંધ થતાં સમયની બચત થઈ. પરિણામે
આદિમાનવ નવું નવું વિચારતો થયો. આમ, ચકની શોધને લીધે
આદિમાનવના જીવનમાં કાંતિકારી પરિવર્તન આવ્યું. ચકની શોધને
માનવજીવનની સૌથી કાંતિકારી શોધ માનવામાં આવે છે.

2. આદિમાનવની ની પ્રવૃત્તિ :

આદિમાનવો ઓરાકની શોધમાં ભટકતું જીવન જીવતા અને શિકાર કરીને પોતાનો સમય પસાર કરતાં. આદિમાનવો વૃક્ષની છાલ અને પ્રાણીઓનાં ચામડાથી પોતાનું શરીર ફંકતા. આદિમાનવો પશ્ચાતનો ઉપયોગ કરીને વનસ્પતિ કંપતા તેમજ પ્રાણીઓને ચીરીને તેમની ચામડી કંઢતાં કૃષિના ઉત્પાદનના કારણે આદિમાનવે સ્થાયી જીવનની શરૂઆત કરી. અને એતીની સાથે પશુપાલન પણ કરવા લાગ્યા.

ત્યારબાદ આદિમાનવ પશ્ચરોમાંથી ખુરશી, છીણી, દાંતરડા વગેરે
ઘેતીના ઓજારો બનાવવા લાગ્યા ત્યારબાદ અનિ અને પેડાં ની શોધ
થતા આદિમાનવના જીવનમાં કંતિકારી પરિવર્તન આવ્યું. જેમ કે
અનિના ઉપયોગ દ્વારા માંસ પકડવું, અંજવાળું કરવું, જંગલી પ્રાણીઓ
સામે રક્ષણ મેળવવું, ઠંડી સામે રક્ષણ મેળવવા જેવી પ્રવૃત્તિ કરવા
લાગ્યા અને ચકની શોધ દ્વારા મુસાફરી અને માલસામાનની હેરફેર
જડપી બનાવી. આમ, આદિમાનવના કાચ્યોમાં સમયાંતરે બદલાવ
આવતા રહ્યા.

6. ભારતના નકશામાં નીચે આપેલ પુરાતન સ્થળોનો નિર્દેશ કરો.

(1) લાંઘણજ	(7) ભીમબેટકા
(2) ચિરાંદ	(8) ફૂરનુલ
(3) ઈનામગામ	
(4) મહાગઢા	
(5) બુજ્ઝહોમ	
(6) હલ્લુર	

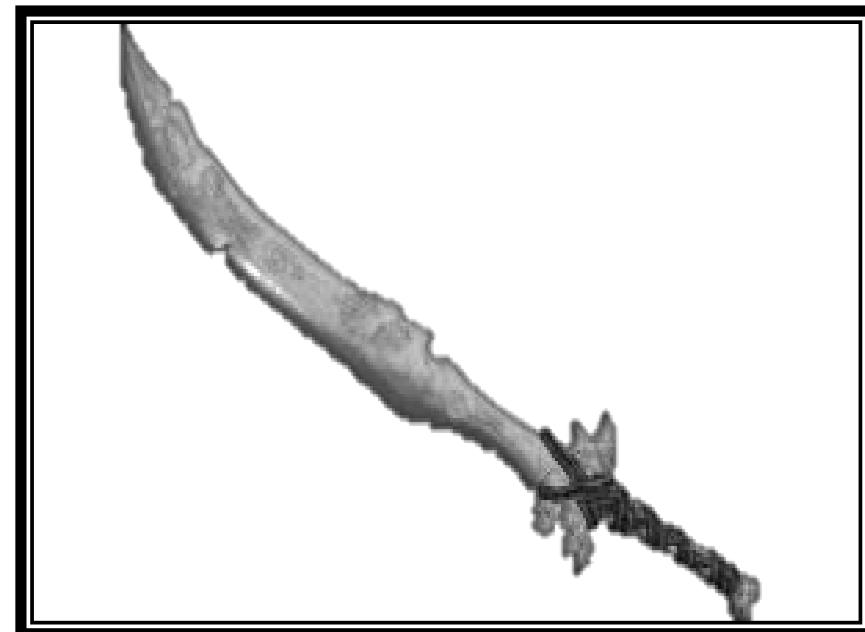

7. માર્ગયા મુજબ નીચેની પ્રવૃત્તિ કરો.

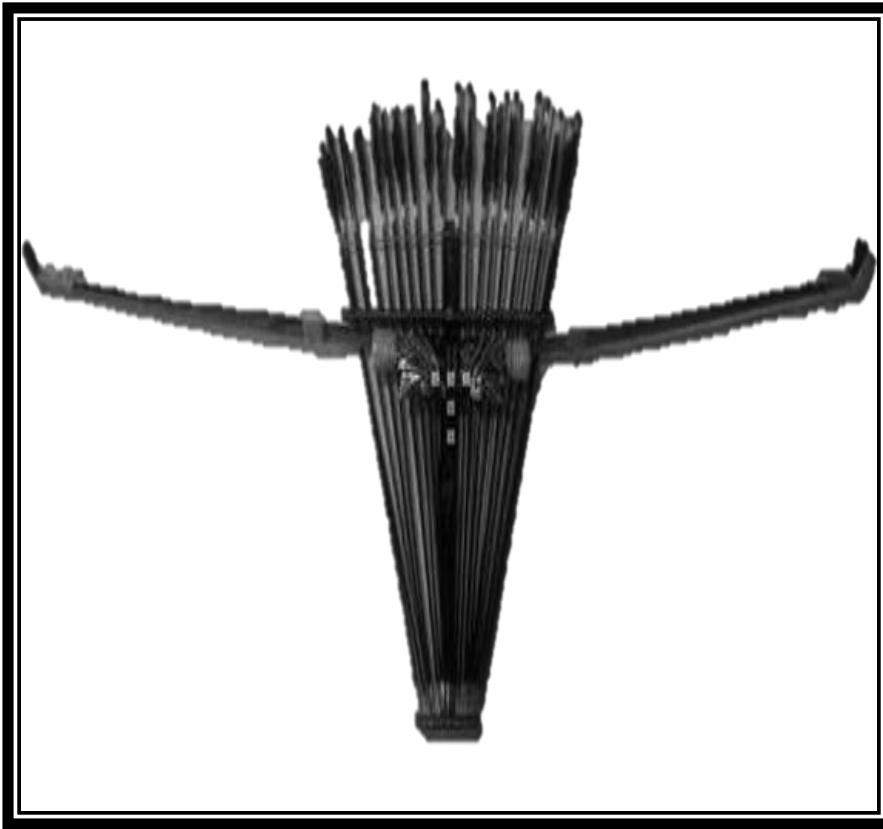
(1) વિવિધયુગનાં ઓજારો અને હથિયારોનાં ચિત્રોનો ચાર્ટ બનાવો.

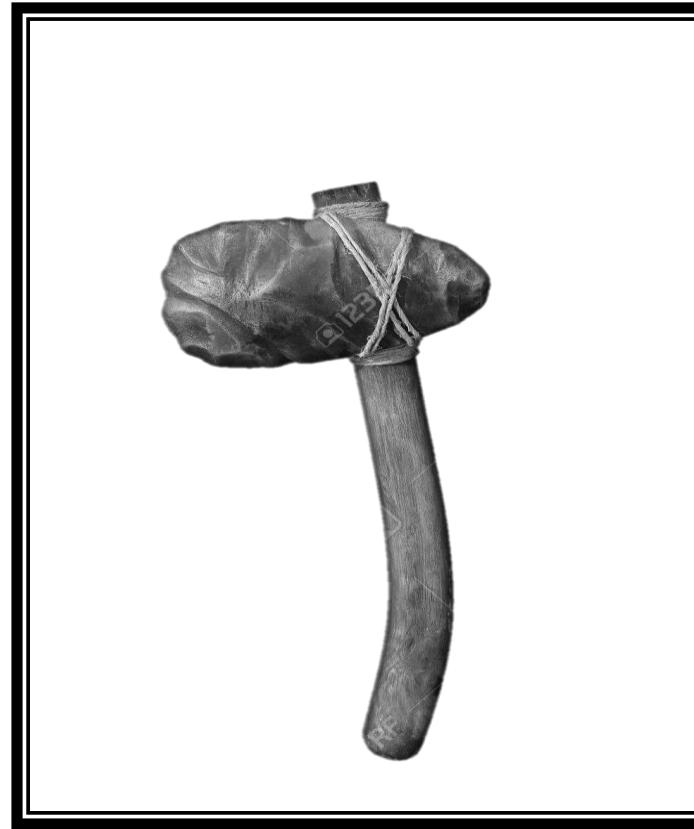
કુહાડી

તલવાર

તીરકામણું

હથોડી

(2) નીચેના શબ્દો ચોરસમાં કેટલાક પ્રાચીન માનવ વસાહતોનાં નામ છૂપાવેલ છે તને શોધીને લખો.

- કુન્જલ
- મેહરગઢ
- ભીમબેટકા
- હલ્લુર
- લાંધણજ
- ચિરાંદ
- મહાગઢા
- ઈનામગામ

પ	કુ	નું	લ	ગુ	ક	બુ	એ	ગુ	નો
ય	મુ	નુ	મ	દુ	સ	દુ	લુ	ફ	મુ
બુ	દુ	ડુ	લ	ર	ના	રા	તા	કા	દા
જ	લ	દ્વા	ગુ	ક્રી	ચ્યા	મુ	પ	લ	ગુ
દો	જ	દો	ર	સો	લા	વ	ગુ	ગુ	દા
મ	મુ	ક્રી	ના	કા	વે	દી	કે	મ	રી
વ	યુ	મે	દુ	ર	ગુ	દુ	એ	કુ	તા
બ	લી	ક્રી	મે	ન્ની	મ	બે	ટ	કા	ચો
ડ	સી	બો	ર	મ્હી	બ	નો	ચ્ય	રાં	દ
લાં	ઘ	મુ	જ	સૌ	સે	રો	પી	નું	ચા

Thanks

For watching